

Prof. dr. Gregor Kocijan

GREGOR KOCIJAN – SEDEMDESETLETNIK

Profesor dr. Gregor Kocijan je lani praznoval sedemdeset let. Rodil se je 9. 6. 1933 v Ljubljani, odraščal pa je v Kranju in Valjevu. Študiral je na ljubljanski Filozofski fakulteti, kjer je iz slavistike diplomiral l. 1957. Po diplomi se je zaposlil kot srednješolski profesor v Kranju, urejal je časopis Glas ter objavljaj literarnozgodovinske prispevke, gledališke kritike, bibliografije, intervjuje s pesniki in pisatelji, jubilejne članke, ocene, poročila ter leksikalne preglede. V letih 1966 do 1967 je urejal Knjižno polico pri Prešernovi družbi, od 1982 do 1988 pa revijo Jezik in slovstvo. Bralne navade Slovencev je preučeval pri Centru za raziskovanje javnega mnenja pri republiškem svetu Zveze sindikatov Slovenije in pri Kulturni skupnosti Slovenije. Od l. 1975 je predaval na ljubljanski Pedagoški fakulteti, leta 1983 je na Filozofski fakulteti v Ljubljani doktoriral ter po desetih letih postal redni profesor. Zgodovino slovenske književnosti je predaval ne samo na ljubljanski Pedagoški fakulteti, ampak od leta 1985 tudi na mariborski ter na Oddelku za primerjalno književnost na Filozofski fakulteti vse do upokojitve leta 1999. Leta 2000 je postal zaslužni profesor, od leta 1998 honorarno predava na Oddelku za bibliotekarstvo.

Kocijanov opus je raznolik in obširen: objavil je številne ocene slovenskih in jugoslovanskih književnih del, poljudne članke in bibliografije, pri zbirki Slovenska povest je sodeloval s spremnimi besedami, z geselskimi članki pa pri leksikonu Slovenska književnost in pri Enciklopediji Slovenije. Kot avtor spremnih besed je opremljal didaktično zasnovane izdaje del slovenske klasike – npr. pri zbirki Klasje. Pripravil je berila za 5., 6., 7. in 8. razred osnovne šole, sodeluje pri sestavljanju novih beril za prenovljene programe osnovne in srednje šole, ukvarja se s sociološkimi raziskavami bralnih navad – ob vsem tem pa je v središču njegovega znanstvenoraziskovalnega dela slovenska književnost, predvsem kratka pripovedna proza. Bibliografija Gregorja Kocijana obsega več kot 240 enot, od tega kar 24 knjižnih izdaj.

Gregor Kocijan se je pričel z bralnimi navadami Slovencev ukvarjati okrog l. 1970, ko je objavil študijo Delavci in kultura, nadaljeval pa l. 1974 s podobno raziskavo pod naslovom Knjiga in bralci. Pri naslednji raziskavi branja in kulturne razvitosti iz l. 1979 se mu je pridružil Martin Žnideršič, kasneje še drugi sodelavci. Raziskovanje bralnih navad je prineslo neposredne podatke o deležu beročih ljudi, o odnosu bralcev in nebralcev do leposlovja, o tem, kaj berejo nebralci namesto knjig, zakaj berejo oz. ne berejo, s čim bi branje pri njih vzpodbudili, kakšen je odnos med dohodkom in kupovanjem knjig, izobrazbo in branjem, kako na kupovanje knjig vpliva obveščanje o izidih knjig, kakšni so trendi branja in kupovanja knjig pri nas. Raziskave so zastavljene primerjalno, saj upoštevajo različne stopnje izobrazbe in starosti, vpliv spola, socialnega položaja, kraja bivanja in vpliv drugih medijev (npr. televizije) na branje ter tako prikazujejo soodvisnost in spremenljivost podatkov o bralnih navadah. Študije o bralnih navadah Slovencev pa so posredno pokazale tudi dejansko stanje kulturne razvitosti; izdelane so bile za načrtovanje in izvajanje kulturne politike, za spodbujanje branja, prav tako so raziskave prinesle podatke o razširjenosti in ponudbi knjižnične mreže in v splošnem smislu dodale spoznanja o tržnih zakonitostih prodajanja knjig na domačem trgu ter o potrošniški in množični kulturi na Slovenskem. Z

zahtevnim metodološkim pristopom je Kocijan ustvaril sistem statistično obdelanih tem, nazorno prikazanih z grafikoni, kar po ciklično izvedenih raziskavah omogoča primerjavo podatkov v daljšem časovnem obdobju (1970–1999); celotna raziskava je bogato komentirana z opombami in drugimi prilogami. Aktualnost tovrstnih raziskav se ob vstopu v večnarodno in večjezikovno evropsko skupnost kaže v skrbi za obstoj narodne identitete ter v spodbujanju branja in v vzgoji za medije, kar je v času preplavljenosti z informacijami nujno potrebno.

Gregor Kocijan je predvsem neutrudni raziskovalec književnosti. Njegove objave odlikuje sistematičnost, natančnost in potrpežljivost, zato ni naključje, da je dolga leta zbiral, preverjal in urejal podatke za slovensko bibliografijo. Prvi del bibliografije za kratko pripoved (zajema čas 1850–1891) je izdal l. 1983 v monografiji *Kratka pripovedna proza od Trdine do Kersnika*. Kot samostojni knjižni izdaji sta izšli bibliografiji *Slovenska kratka pripovedna proza 1892–1918* ter *Slovenska kratka pripovedna proza 1919–1941* (prva l. 1988, druga 1999). Z bibliografskim pregledom slovenske kratke proze do NOB smo dobili zanesljiv in urejen vir podatkov za preučevanje okoliščin nastanka slovenske kratke proze in zakonitosti njenega razvoja; prav tako bibliografija omogoča primerljivost, sistematično analizo del posameznega književnega obdobja ali avtorja, ugotavljanje kontinuitete posameznega literarnega sloga, preučevanje vplivov med obdobji in avtorji, naraščanje in upadanje literarne produkcije v različnih obdobjih, poznavanje književnih vrst, zvrsti in žanrov pri avtorjih, ki so svoja dela vrstno oz. žanrsko podnaslavljali, itd. Z bibliografijo je Kocijan podaril raziskovalcem neizčrpen vir za raziskave, hkrati pa uzavestil pomanjkanje podobnih bibliografskih pregledov za druga vrstno-zvrstna področja slovenske književnosti.

Gregor Kocijan se ne omejuje na eno metodo, marveč sinergično povezuje gradivsko-empirični, bibliografski in biografski pristop, interpretativno metodo, časovnostilno, snovno-motivno in oblikovno razčlenbo književnega dela, vsemu temu pa dodaja še literarnozgodovinska in kritiška dejstva ter literarnozgodovinske ugotovitve drugih raziskovalcev. V **Zapiske o starejši slovenski književnosti** je avtor zajel povesti od Erjavca in Jurčiča do Cankarja in Finžgarja. Zapiski so nastajali kot spremne besede k izdajam v zbirki *Slovenska povest*. Izbor spremnih besed temelji na načrtu zbirke, tako so zajete tudi manj znane ali pozabljene povesti. Posamezna dela je Kocijan raziskal v širšem kontekstu: ob značilnostih literarnega ustvarjanja na Slovenskem je upošteval posebnosti avtorskih pristopov, tradicijo književnega ustvarjanja, medgeneracijske in medkulturne vplive, avtorske poetike, literarnokritiška spoznanja, časovnostilne zakonitosti ter dodal motivne, stilne in snovne primerjave književnih del drugih avtorjev. Za zgled dodaja opazke o približevanju posameznim žanrom (Kersnik, Testament), prav tako prikazuje podobnost posameznih del z razpoznavnimi književnimi modeli (npr. krištofšmidovska povest). Posredno ovrednotenje del temelji na izpostavljanju pozitivnih prvin povesti, omeni pa tudi manj posrečene lastnosti obravnavanih književnih del. Skozi razmišljanje o umetniškosti književnega dela ugotavlja ciljno skupino bralcev, ki jim je delo namenjeno oz. v katerem smislu je književno delo zanimivo še danes. Kocijan utemeljuje svoje izjave s številnimi citati iz literarnih del in tako povsem zajame značilnosti posameznega dela, hkrati pa razvaja bralca z zgoščenimi podatki, ilustrativnimi citati in utemeljenimi primerjavami, ki jih navaja iz literarnih del ali razprav drugih literarnih zgodovinarjev ali celo iz korespondence.

Med pomembnejše zbirke razprav spada tudi zbirka **Med analizo in sintezo** (1992). Vsebuje devet razprav, ki se ukvarjajo z vplivi romantike na realistično pripovedno prozo na Slovenskem, s konstituiranjem slovenske poezije in pripovedne proze v 19. stoletju, z vlogo in s pomenom zgodovinske snovi v slovenski pripovedi, z Levstikovim programom in mladim Jurčičem, z značilnostmi Jurčičevih zgodnjih pripovednih del, s celotnim Jurčičevim delom, z Janezom Mencingerjem, Josipom Stritarjem, s Cankarjevo ritmizirano prozo in z Majcnovo kratko pripovedno prozo. Naslov zbirke napoveduje natančno razčlenbo književnih del, pa tudi prikaz literarnozgodovinskih značilnosti dobe ter povzemanje ugotovitev o izbrani problematiki. Prehod romantike v realizem je prikazan postopoma ter predvsem s pomočjo kratke proze, ki je bila z inovativnega vidika najdojemljivejša za spremembe. Zgodovinsko snov prikaže avtor v pripovedni prozi med Vrazom in Jurčičem kot snov, ki omogoča izražanje domoljubnih čustev na posreden in neposreden način; zgodovinsko snov so avtorji starejše slovenske književnosti uporabljali za ozaveščanje narodnostno-domovinskega čustvovanja, za izražanje želje po narodni osvoboditvi, za poudarjanje etičnih vrednot. Josip Jurčič je predstavljen skozi opus mladostnih del, in sicer v odnosu do Levstikovega literarnega programa: večinoma je mogoče dokazati vplive literarnega programa, čeprav se je Jurčič temu vplivu izmaknil v smislu etično-vzgojne naravnosti oseb. Jurčičeva zgodnja dela so predstavljena kot plod silnega ustvarjalčevega napora, kar je po Kocijanovem mnenju prispevalo h kultiviranju slovenske pripovedne proze v drugi polovici 19. stoletja. Pregled kritičkih odzivov na Jurčičeva dela je pokazal, da je večina kritik izostala, da je bila liberalno usmerjena kritika veliko manj naklonjena Jurčiču kot katoliška ter da je bila splošna recepcija Jurčičevih del veliko bolj pozitivna kot pa kritike. Mencingerjeva dela je Kocijan razčlenil in tudi žanrsko označil. Stritarjevo kritičko pisanje je preučil z vidika kakovosti, upravičenosti, primerjal je hrvaško in slovensko moderno skozi Matoševa in Cankarjeva dela. Analiziral je tudi Podobe iz sanj ter našel harmonično dopolnitev med pomenskostjo črtic in ritmizacijo.

Razgledi po slovenski književnosti je zbirka razprav, ki so izšle l. 2001. Gre za bero precej raznolikih, a zanimivih razprav. Prva se ukvarja s priljubljenostjo Franceta Prešerna v očeh sodobnikov; avtor z analizo več kot sto izjav dokaže, da je bil naš največji pesnik v svojem času veliko bolj priljubljen, kot to prikazuje literarna zgodovina. V naslednji razpravi je predstavil razvoj slovenske lirike po Prešernu; pesmi je preučil z vidika tematike, časovnostilskih značilnosti, pesniških oblik, inovativnosti ter zarisal glavne smeri v tej literarni zvrsti. Razprava Od romantične k realistični baladi prikaže razvoj te vrste do moderne; ob razčlenbi dokazuje razvoj poprešernovske balade v dve smeri: prva se postopno približuje realistični, druga pa ohranja liričnost ter napoveduje balado v moderni. Janka Kersnika predstavi kot feljtonista ter kot pisca, ki je iz resničnega življenja jemal opise pokrajin in stavb, kar izvira iz navezanosti na domače okolje ter iz realizma. Tudi Cankar je predstavljen skozi pripovedne topose; Dunaj, Vrhnika in Ljubljana so imeli velik vpliv na ustvarjalčevo prikazovanje zunanjega sveta, kar je Kocijan dokazoval ob več kot 100 pripovednih delih kljub izrazitemu nemimetičnemu književnemu ustvarjanju I. Cankarja. Cankarjev Kurent je predstavljen kot artistski književni dosežek v pripovedništvu, Kocijan pa se posveti tudi preučevanju književnih del manj priznanih avtorjev, Andreja Budala in Iva Šorlija.

Z raznovrstnostjo tem, ki jih Kocijan obravnava v Razgledih po slovenski književnosti (od priljubljenosti našega največjega pesnika, toposov v književnih delih, neumetniškega pisanja naših književnikov in do razvoja posamezne literarne vrste ob časovnostilnih spremembah), dokazuje neizčrpnost književnih raziskovalnih možnosti, s čimer bogati in dopolnjuje obstoječe teze, spoznanja in predstave o že obravnavanih poglavjih iz slovenske književnosti.

Kratka pripovedna proza v obdobju moderne je zagotovo mojstrsko delo Gregorja Kocijana. Obsežen korpus besedil je lahko Kocijan sistematično pregledal predvsem zaradi gradivskega pristopa ter tako ugotovil natančno sosledje izdaj posameznih avtorjev in količinsko naraščanje objavljenih kratkih pripovedi. Z bibliografskim pristopom je pridobil natančen pregled avtorskih in avtorsko neopredeljenih besedil, izdanih v časopisju in v zbirkah, odkril je poimenovalno zadrego ter jo številsko predstavil (od 102 vrstnih imen 65 % sploh ni bilo poimenovanih; navedel je najpogostejša poimenovanja ter predstavil številne poimenovalne literarnozvrstne novosti, ki so bile vzete z (drugih) neliterarnih področij). Natančno je določil avtorje, ki so najpogostejše podnaslavljali dela, in ugotovil, katera dolžina besedil je bila v omenjenem obdobju prevladujoča. Tudi ta literarnozgodovinska študija iz leta 1995 obravnava kratko prozo v obdobju moderne znotraj literarnozgodovinskega in literarnoteoretičnega konteksta, zato je opremljena z razlago značilnosti predhodnega ustvarjalnega obdobja ter s predstavitev novosti v novem literarnem obdobju. Študija se kratke proze loteva analitično in sintetično; ob podatkih izida posameznega dela obravnava tudi snovno-motivno plat književnega dela, preuči zgradbo in kompozicijo, stopnjo mimetičnosti, slogovne značilnosti, dolžino besedila, stopnjo epizacije ali lirizacije, zgradbeno trdnost ali fragmentarnost, logično zgodbeno povezanost oz. asociacijsko-čustveno zgradbo književnega dela. Pripovednike prejšnjega literarnega obdobja predstavi Kocijan kot avtorje brez predhodne tradicije, medtem ko je moderna že imela ustrezno književno podlago, saj se je tradicionalni del pripovednikov naslanjal na realistično-naturalistična dela; pripovedovalci, ki so se od tradicije želeli odtrgati, pa so imeli predhodni model bolj kot osnovo za variacijo in iskanje novosti, saj so izhajali iz novoromantično-simbolistične poetike. V smislu odmika od tradicije prikaže razvoj Cankarjevega novega modela kratke proze: snovno-motivni elementi so se spremenili, prav tako pripovednostopkovne značilnosti (sprememba avtorjevega stališča do upovedovanega, izraziti sta postali subjektivizacija in deepizacija; zgodbenost, karakterizacija oseb in motivacijska zgradba se spremenijo). Kocijan svoje trditve o spreminjanju tradicionalnega pripovednega modela utemelji s citiranimi primeri, prav tako prikaže prehod od osrednjega dogodka v razpoloženske situacije, fragmentarnost zgodbe in čustveno-meditativno komponento. Primerjava del Ivana Cankarja, osrednjega avtorja kratke pripovedne proze v moderni, z deli sopotnikov moderne pokaže, da je Cankar v treh obdobjih književnega razvoja spreminjal svoj slog in pripovedni model od značilnega novoromantično-simbolističnega (v času 1892–1899) do socialno obarvane kratke pripovedi, ki pridobi nekoliko več epizacije, trdnjše zgradbo in izdelanost značajev (obdobje 1900–1909), do meditativne črtice, ki jo je iz obeh modelov dialektično razvil v zadnjem ustvarjalnem obdobju (1910–1918). Prvemu Cankarjevemu pripovednemu modelu iz 90. let se je najbolj približal F. K. Meško, ki je v svojih delih uvajal lirske

sestavine, posebno ritmizacijo, linearno zgradbo, silhuetnost oseb, fragmentarnost, meditativnost, razpoloženjskost, simbolne in druge prispodobе, sanjske vizije itd. Kocijan predstavi tudi nasprotno slogovno usmeritev, ki temelji na preizkušanju naturalističnih determinant v kratki prozi, kar povzroči mimetičnost, epizacijo, trdno logično zgradbo in povsem drugačne motivne elemente. Obdobje od 1900 do 1909 Kocijan predstavlja kot izredno plodovito; socialne teme so I. Cankarja privedle v območje epiziranosti, izrazitejše fabulativnosti, izdelanih človeških likov. Sopotniki so predstavljeni v disharmonični razpetosti med realistično tradicijo in novostmi moderne. Tretje obdobje je bilo po mnenju Kocijana plodovito predvsem do vojne, med vojno produkcija kratke proze upade. Glavni predstavnik, Ivan Cankar, je v zadnjem obdobju motivno posegal po preteklem življenju, otroštvu, uporabljal motive matere, literarno satiro ter iz vsega tega oblikoval meditativno črtico. Gregor Kocijan je s svojo študijo o kratki prozi v moderni predstavil nihanje v pripovednem modelu I. Cankarja, vplivanje med avtorji in besedili, razvoj posameznih ustvarjalcev, širši zgodovinski kontekst nastanka besedil ter z literarnokritiško oceno prikazal izvirnost ter kakovost obravnavanih književnih del. Navajanje številnih drugih literarnoteoretičnih virov dodaja globini študije še širino.

Profesor Gregor Kocijan ni samo izjemno marljiv in pronicljiv znanstvenik in strokovnjak, temveč je tudi odličen pedagog in človek, ki s svojim žarom in prijaznostjo priteguje in navdušuje. Želimo mu čim več zdravja, iskrivega duha in ustvarjalnosti!

Aleksandra Belšak
Srednja trgovska šola Ljubljana